



## کالبدشکافی یک ترزادی

پاسخ به ۹ سوال و شبهه درباره هواپیمای اوکراینی

۲۲



## دادگاه دی

روند دادرسی حقوقی پرونده متهمان حادثه هواپیمای اوکراینی در چند نما

۲۴

# هلمشهری سیاست



# دی ماه ابدی

مروری بر حادثه هواپیمای PS752 اوکراین که ملت را داغدار کرد

### گزارش

حمیدرضا جباریان خبرنگار

یکی از تلخ ترین حوادث رخ داده در ایران دی ماه سال ۱۹۸ اتفاق افتاد. ترور سیهید شهید قاسم سلیمانی و واقعه تأسف بار سرنگونی هواپیمای مسافربری اوکراینی و جان باختن سرنشینان آن را هرگز نمی توان از یاد برد. اما این اتفاق چگونه رقم خورد؟ از زمان شلیک نخستین موشک تا اعلام رسمی وقوع آن که ۸۰ ساعت به طول انجامید، چه رویدادهایی رخ داد؟ برای رسیدن به پاسخ این سؤالات، گام به گام با آنچه در مهم ترین ساعت های پس از وقوع این حادثه رخ داد، همراه شوید.



### ساعت صفر ۱۸ ماه ۹۸ / پیدگنه

سامانه پدافندی محل ماموریت خود را تغییر داده و به منطقه پیدگنه در ۴۶ کیلومتری تهران در حوالی فرودگاه بین المللی امام خمینی (ره) اعزام می شود تا از تاسیسات مهم نظامی منطقه مراقبت کند.



### ساعت ۲۰:۱۰ بامداد

عملیات انتقام جوایه شهید قاسم سلیمانی آغاز می شود. واحدهای موشکی با مسلح شدن به موشک های دوربرد پایگاه عین الاسد در ۱۶۰ کیلومتری بغداد را هدف قرار می دهند.



### ساعت ۳:۰۸ بامداد تهران

گزارش می شود در واکنش به حمله به عین الاسد تعدادی هواپیمای نظامی از پایگاه های خود به پرواز در آمده اند. حدس زده می شود این هواپیماها قصد حمله به مراکز نظامی ایران را دارند. شایعه ای درباره شلیک موشک های آمریکا به سمت ایران شنیده می شود.



### ساعت ۴ بامداد، واحد پدافند نظامی

با توجه به تغییر سطح آمادگی پدافند هوایی، بخش نظامی به بخش غیرنظامی کنترل فضای کشور اطلاع می دهد که تنها پروازهای مجاز به برخاستن از باند فرودگاه هستند که از قبل توسط شبکه پدافند شناسایی شده و مجوز پرواز آنها توسط این شبکه صادر شده باشد.



### ساعت ۵:۱۵ بامداد، فرودگاه امام خمینی (ره)

پرواز شماره PS752 شرکت هواپیمایی اوکراین به دلیل اضافه بار تأخیر دارد و باید از وزن خود کم کند تا اجازه پرواز بگیرد. کم کردن وزن هواپیما ۵۰ دقیقه طول می کشد.



### ساعت ۵:۲۸:۵۵ فرودگاه امام خمینی (ره)

هواپیما با ۱۷۶ سر نشین خود ساعت ۵:۲۸:۴۸ درخواست پرواز را به مرکز هماهنگی شبکه پدافند داده و مجوز پرواز می گیرد.



### ساعت ۶:۰۵ بامداد، فرودگاه امام خمینی (ره)

هواپیما آماده پرواز می شود. ۷ دقیقه بعد هواپیما تهران را به مقصد کی یف ترک می کند. خلبان هواپیما از برج مراقبت پرواز مجوز اوج گیری به ارتفاع ۲۶ هزار پا را می گیرد.



### ساعت ۶:۱۳ بامداد

ایراتور پدافند در رادار خود به شیئی در آسمان مشکوک می شود. با توجه به هشدارهای قبلی درباره شلیک موشک های کروز، احتمال می دهد یک موشک در حال نزدیک شدن به تهران است.



### ساعت حدود ۶:۱۵ بامداد، پیدگنه

ایر اتور تصمیم می گیرد برای جلوگیری از هرگونه ریسک، شیئی متخاصم را هدف بگیرد. ساعت ۶:۱۴:۴۱ موشک نخست شلیک می شود. ۲۰ ثانیه بعد دومین موشک هم شلیک می شود.



### ساعت ۶:۱۵ بامداد

خلبان هواپیمای آسمان به شماره ep3768 در آستانه فرود در مهرآباد با برج مراقبت تماس می گیرد و از وجود جسم نوری در آسمان خبر می دهد. چند لحظه بعد برج مراقبت متوجه ناپدید شدن پرواز شماره PS752 اوکراین از مبدأ تهران به مقصد کی یف می شود.



### ساعت ۶:۲۳:۱۸ شهریار منطقه محمودآباد

هواپیما در منطقه خلج آباد در نزدیکی شاهدشهر و در یک زمین بازی به زمین برخورد می کند. همزمان با برخورد هواپیما با زمین، انفجاری رخ می دهد. قطعات هواپیما، اموال و اشیای جان باختگان و بقایای پیکر مسافران در ناحیه ای گسترده پراکنده می شود.



### ساعت ۱۰:۳۰

خبرگزاری اسپوتنیک از سفارت اوکراین در تهران خبر می دهد که این سفارت عقیده دارد سقوط هواپیما به دلیل نقص فنی در یکی از موتورهای آن بوده است. این خبر بلافاصله در سر تیتیر رسانه های جهان بازتاب پیدا می کند.



### ساعت ۱۱:۳۰

رئیس جمهور اوکراین در اولین واکنش به سقوط هواپیمای مسافری خطوط هوایی این کشور در تهران گفت: از انتشار تئوری های بی پایه و بدون مدرک در زمینه سقوط این هواپیما باید دوری کرد.



### ساعت ۱۲:۱۶

رئیس سازمان هواپیمایی کشوری درباره اینکه جعبه سیاه هواپیما برای بازخوانی به کجا ارسال می شود، گفت: جعبه سیاه را به شرکت سازنده و آمریکا می نخواستیم. فعلا معلوم نیست جعبه سیاه برای بازخوانی به کدام کشور می رود.



### ساعت ۱۴:۴۹

سخنگوی سازمان هواپیمایی کشوری در پاسخ به سؤالی درباره آتش گرفتن هواپیما حین پرواز گفت: هرگونه اظهار نظر درباره علت سانحه منوط به گزارش تیم بررسی سانحه ای است که در محل حضور دارند.



### ساعت ۱۸:۳۰

سردار ابوالفضل شکارچی، سخنگوی ارشد نیروهای مسلح در گفت و گو با خبرگزاری فارس گفت: در حوزه جنگ روانی امروز باز آمریکا بی تاثیر نیست. این حرف درست نیست.



### ساعت ۲۰

کانادا برای نخستین بار در خصوص هواپیمای مسافربری اظهار نظر می کند. جاسستین ترودو در بیانیه خود، اطمینان داد که کشورش پیگیر روشن شدن دلایل سقوط است.



### ساعت ۲۲:۰۰

گزارش حادثه از سوی سازمان هواپیمایی منتشر می شود. در این گزارش آمده است: برخی کاربران ایرانی و خارجی ادعاهایی در خصوص هواپیما مطرح کردند. این ادعاها مبتنی بر وجود سوراخ هایی بر بدنه هواپیما و عکسی از یک سوراخ موشک است.



### پنجشنبه ۱۹ دی ساعت ۱:۳۰ بامداد

خبرگزاری رویترز به نقل از سرویس های اطلاعاتی غربی خبر می دهد که این سرویس ها هیچ نشانه ای از اسقاط هواپیمای اوکراینی در دست ندارند. این خبر در رسانه های بین المللی بازتاب زیادی پیدا می کند.



### ساعت ۹:۰۹ دقیقه

بیانی از کارشناس اوکراینی به عنوان مالک هواپیما برای بررسی دلایل سقوط هواپیما به تهران می آیند. مسئولیت این هیات را دبیر شورای عالی امنیت ملی اوکراین بر عهده دارد.



### ساعت ۱۳:۵۰

دبیر شورای امنیت اوکراین، فرضیه سقوط هواپیما به وسیله موشک تور روسی را به عنوان نخستین فرضیه تیم اوکراینی مطرح می کند. این فرضیه برای اولین بار به صورت رسمی از سوی اوکراین مطرح می شود.



### ساعت ۱۷:۵۷

حسن رضایی فر، رئیس کمیسیون بررسی سانحه سازمان هواپیمایی کشوری به ایرانا، گفت: موضوع سقوط هواپیمای اوکراینی به دلیل اصابت موشک با عملکرد پدافند، در جلسه خاصی بررسی و در همان جلسه منتفی اعلام شد.



### ساعت ۲۰

رئیس جمهور اوکراین، باوریس جانسون، نخست وزیر وقت بریتانیا صحبت می کند و از او می خواهد در تحقیقات مربوط به سقوط هواپیما مشارکت کند. همان زمان شبکه تلویزیونی سی بی اس در گزارشی می گوید هواپیما با موشک ساقط شده است.



### ساعت ۲۱

دونالد ترامپ، رئیس جمهور وقت آمریکا می گوید: آنچه در مورد هواپیمای اوکراینی اتفاق افتاده، وحشتناک بوده است و شاید کسی اشتباه کرده باشد. من هم مشکوک ام. حسن می کنم اتفاق خیلی فجیعی افتاده است.

## چکیده گزارش



فیلم گزارش لحظه به لحظه انفجار هواپیمای اوکراینی را با سکن این کد ببینید.



### ساعت ۲۱:۳۶

یک کانال تلگرامی فیلمی از لحظه اصابت موشک به هواپیما را منتشر می کند. ۶ دقیقه بعد حسام الدین آشنادر توییته به کارگزاران ایرانی تیسار رسانه های فارسی زبان هشدار می دهد از مشارکت در جنگ روانی خودداری کنند.



### ساعت ۲۲:۳۰

جاستین ترودو، نخست وزیر کانادا رسماً ایران را به شلیک موشک به هواپیمای مسافربری متهم می کند. رئیس سازمان هواپیمایی کشوری در یک گفت و گو خبری، فرضیه اصابت موشک به هواپیما را رد می کند.



سیده محمود محمدی حقوقدان

یادداشت

## چند برداشت از یک واقعه تلخ

درباره ماجرای هواپیمای اوکراینی مباحث فنی زیادی وجود دارد که می تواند بر حیثیت حقوقی و قضایی موضوع تأثیر مستقیمی بگذارد. سؤال این است که هواپیمای اوکراینی چگونه در سامانه موشکی ما به عنوان موشک کروز شناسایی شده که اپراتور ناچار به برخورد با آن شده است؟ آیا با سرویس های دشمن علیه ما و سامانه موشکی مستقر در منطقه جنگ راداری اجرا کردند؟ این موضوع مسئله های فنی و بسیار مهم است که با رسیدن به پاسخ این سؤال می توان روند پرونده این حادثه تلخ را در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار داد. در نظام حقوقی، سبب و مباشر در وقوع جرم تعریف شده است. سبب یعنی اینکه فردی به عمد قصد ضرر رساندن به دیگری را داشته باشد و سبب اغوا به این معناست که شرایطی برای فرد ایجاد شود که با ایجاد آن، فرد به اشتباه مرتکب جرم شود. در روند تحقیقات پرونده، در حالت اول اپراتور سامانه موشکی مستند به داده های آماری خود احساس کرده است که موشکی به سمت تهران در حال حرکت است و به این دلیل و به زعم خود موشک را هدف قرار داده است. در حالت دوم، به دلیل جنگ الکترونیک، با هدف فریب اپراتور شرایطی ایجاد شد که موشک شلیک شود. در چنین شرایطی، اگر ثابت شود سرویس های اطلاعاتی دشمن به نوعی در این داستان نقش داشته اند، پرونده دارای ابعاد جدیدی می شود که نمی توان از کنار آن به سادگی عبور کرد. علتی که چنین اتفاقی محتمل و به واقعیت نزدیک است، این است که بعد از حمله به عین الاسد و در فاصله چند ساعت بعد از آن، هواپیمای اوکراینی هدف گرفته شد. در روزهای قبل از آن، آمریکا یکی ها سردار سلیمانی را به شهادت رساندند و این موضوع موجی از احساسات ضد آمریکایی را در ایران و منطقه ایجاد کرد. این احساسات به قدری برای آمریکایی ها نگران کننده شد که ترامپ در توییته اعلام کرد اگر به منافع آمریکا آسیبی وارد شود، آنها به ۵۲ کروز فرنگی ایران حمله می کنند. منظور ترامپ از این جمله حمله به ساختمان های فرهنگی نبود و ناگاهی به نام و سابق جان باختگان این پرواز به روشنی مشاهده می شود. نخبگان ایرانی بسیاری در آن پرواز بودند که هر یک از آنها به تنهایی برای ایران اهمیت زیادی داشتند. علاوه بر این، با همکاری ای که در داخل کشور در پی این اتفاق ایجاد شد و سرمایه اجتماعی عظیمی حول نظام شکل گرفت، سقوط هواپیما این سرمایه ها و نخبگان را از بین برد و همان ادعای ترامپ محقق شد و این مسئله نشانه روشنی است که آمریکا یکی ها در این ماجرا و وقایع سامانه موشکی و اختلال ایجاد شده در آن نقش داشتند. با این تحلیل، ما با حالت سبب اغوائی مباشر روبه رو هستیم که این حالت، آمریکایی ها را مسئول سقوط هواپیما می کند. در این شرایط، باید آمریکایی ها محاکمه شوند.

اطمینان از صحت رأی سازمان قضایی نکته بعدی درباره دادگاه و طرح برخی ادعاها درباره آن است. بنا بر تجربه قبلی و به ضرر سراسر قاطع می گویم سازمان قضایی نیروهای مسلح از جمله مراجع قضایی مستقل و قابل اعتمادی است که بارها نشان داده بی رحمانه با ضابطان برخورد کرده است و ضابطین نمی توانند از چنگال عدالت در آن فرار کنند. سبب خورده با برخی مفاسد رخ داده در نیروهای مسلح که برخی از آنان بسیار معروف هستند، سبب شده سرمایه اجتماعی این سازمان به گونه ای بالا باشد که رهبر معظم انقلاب ششما برخی پرونده های خاص قضایی را برای رسیدگی عادلانه و به دور از هرگونه ملاحظه به آن ارجاع دهند؛ بنابراین نباید شک و شبهه ای درباره عملکرد سازمان قضایی نیروهای مسلح در رسیدگی به این پرونده داشت. آنچه در رسانه های بیگانه درباره آن گفته می شود، را نمی توان مینا دانست، بلکه باید با پایان یافتن دادگاه نتیجه را ارزیابی و تحلیل کرد.

مبنای تشکیل دادگاه موازی در خارج پیگیری قضایی پرونده سقوط هواپیمای اوکراینی در حالی هنوز در سازمان قضایی نیروهای مسلح در جریان است که شاهد هستیم خانواده برخی از جان باختگان با طرح دعوی در دادگاه های فراسرزمینی و لاهه پرونده موازی را تشکیل داده اند. در حقوق جزا اصل سرزمینی بودن مجازات ها مورد تأکید قرار گرفته است؛ حتی اگر قربانی تبعه کشوری که در آن قربانی شده است، نباشد. این اصل تقریباً اصلی پذیرفته شده در نظام حقوقی جهان است؛ از این رو، رسیدگی به این پرونده در صلاحیت دادگاه های جمهوری اسلامی ایران است، اما منع قانونی برای مراجعه اتباع کشورهای دیگر برای رسیدگی به پرونده ندارد و این موضوع را می توان در اصل تراجم قضایی مورد بررسی قرار داد. بعد دیگری که در این جریان وجود دارد، بعد سیاسی در یک پرونده قضایی است. وقتی سرویس های اطلاعاتی طراح حمله به هواپیما انجام داده اند، قطعاً برای بعد از آن نیز طراحی خاصی خود را داشته اند. آنها با سازوکار طراحی شکایت در دادگاه های موازی به دنبال آن هستند که سرمایه های اجتماعی ایران را در عرصه بین المللی مخدوش کنند و با تخریب سیستم قضایی ایران اعتبار قضایی جمهوری اسلامی ایران را زیر سؤال ببرند. تلقین بی اعتباری و بی اعتمادی به دستگاه قضایی از سوی این جریان ها مسئله جدیدی نیست و مسوق به سابقه است و می توان رد آن را در انفجار آمیا در آرژانتین نیز مشاهده کرد. ممکن است برخی بر این باور باشند که با علتی کردن دادگاه و مذاکرات آن، می توانستیم مانع تخریب جایگاه قضایی کشور شویم.

ستاد کل نیروهای مسلح اعلام می کند هواپیمای اوکراینی به دلیل خطای انسانی مورد اصابت موشک قرار گرفته است. در این بیانیه بر پیگرد قانونی متخلفان و نیز پاسخگویی مورد هواپیمای اوکراینی اتفاق افتاده، وحشتناک بوده است و شاید کسی اشتباه کرده باشد. من هم مشکوک ام. حسن می کنم اتفاق خیلی فجیعی افتاده است.